

Plastykoterapia

Preprint hasła (źródło): *Słownik metod, technik i form pracy socjalnej, opiekuńczej i terapeutycznej*, t. 4, redakcja naukowa Anna Weissbrot-Koziarska, Iwona Dąbrowska-Jabłońska, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2016, s. 93-98.

Plastykoterapia, ang. *artistic therapy, fine art therapy* – **definicja** (określenie) przedmiotu plastykoterapii: plastykoterapia, terapia przez plastykę (leczenie przez plastykę), terapia przez sztukę plastyczną to proces terapeutyczny (lecniczy) przez sztuki piękne (tj. sztuki plastyczne), takie jak: malarstwo, grafikę (w tym – rysunek), rzeźbę, architekturę (także architekturę ogrodową), rzemiosło artystyczne, fotografię (wykorzystującą nieruchomy obraz dwuwymiarowy), multimedia (wykorzystujące nieruchomy lub ruchomy obraz plastyczny), film (używający ruchomych obrazów plastycznych).

Charakterystyka przedmiotu plastykoterapii. Plastykoterapia jest jedną z dziedzin arteterapii. jednak błędem jest utożsamianie ‘plastykoterapii’ z ‘arteterapią’ jako terminów ekwiwalentnych. Plastykoterapia (wykorzystująca dwuwymiarowy czy trójwymiarowy obraz lub przestrzenną bryłę) jako jeden z kilku obszarów szeroko rozumianej arteterapii **nie** obejmuje zasadniczo jednak innych dziedzin arteterapii (pozaobrazowych, pozaplastycznych), np. 1) terapii przez muzykę (muzykoterapii), 2) terapii przez taniec (choreoterapii), terapii przez teatr (teatroterapii, dramaterapii, terapii dramą, z wyjątkiem np. plastycznej scenografii czy plastyki kostiumów wykorzystywanych w spektaklach teatralnych), 3) biblioterapii (terapii przez książkę, terapii przez literaturę, w tym bajkoterapii, tj. terapii przez bajkę, z wyłączeniem terapii przez plastyczną ilustrację książkową, która zaliczana jest do elementów plastykoterapii). Plastykoterapia rozumiana jako terapia plastyką (leczenie sztuką plastyczną) ma zazwyczaj zastosowanie pomocnicze przy innego rodzaju terapii (psychoterapii). Plastykoterapia wykorzystuje następujące elementy formalne dzieł plastycznych: 1) linie, 2) kolory, 3) plamy, 4) perspektywę, 5) światło (światłocień), 6) modelunek, 7) kompozycję, 8) plany (np. pierwszy i drugi plan, tło), 9) fakturę (materiałową), 10) bryłowatość (kształt brył), 11) proporcje odcinków, figur i brył (w tym – relacje przestrzenne pomiędzy bryłami), np. tzw. złoty podział wprowadzający harmonię w dzieło plastyczne etc.

Metody przedmiotu. Do metod plastykoterapii zalicza się przede wszystkim metody wykorzystujące różne techniki plastyczne dla celów terapeutycznych (lecniczych). W procesie terapeutycznym zwanym również ‘plastykoterapią’ używa się elementów jednej lub kilku sztuk pięknych (zwanych także sztukami plastycznymi), Terapia przez plastykę obejmuje następujące rodzaje terapii w zależności od używanej sztuki plastycznej (sztuki pięknej): 1) terapię przez malarstwo – pikturoterapię, czyli leczenie malarstwem, (m.in. wykorzystującą akwarelę, malarstwo olejne, temperę, akryl, gwasz oraz inne techniki malarskie, także graffiti, czyli malowanie na murach, chodnikach), 2) terapię przez grafikę – grafikoterapię, czyli leczenie grafiką (w tym – terapię przez rysunek ołówkiem, węglem, kredą, a nadto terapię z użyciem różnych technik graficznych np. drzeworytu, linorytu, etc.), 3) terapię przez rzeźbę – skulpturoterapię, czyli leczenie rzeźbą, wykorzystującą różne techniki rzeźbiarskie: w drewnie, w glinie, w plastelinie, modelinie, piasku (a zimą – w lodzie i śniegu dla tworzenia rzeźb lodowych, śnieżnych itd.), nadto papier (użyty do rzeźb jako tzw. *papier maché* lub składany do modeli przestrzennych w tzw. *origami*), 4) terapię przez architekturę – architekturoterapię, czyli leczenie architekturą (także przez architekturę ogrodową, co wchodzi w zakres hortoterapii, czyli terapii przez sztukę ogrodów, leczenia ogrodem), 5) terapię przez rzemiosło artystyczne, rękodzieło artystyczne – artyfikoterapię, czyli leczenie

rzemiosłem (terapię z użyciem różnych rodzajów rękodzielnictwa, takich jak np. tkactwo, hafciarstwo, gobelinarstwo, kilimkarstwo, pasamonicstwo, krawiectwo artystyczne, koszykarstwo, plecionkarstwo, koronkarstwo etc.), 6) terapię przez fotografię – fotografioterapię, czyli leczenie fotografią, (terapię z użyciem aparatów fotograficznych wytwarzających plastyczne obrazy dwuwymiarowe), 7) terapię przez multimedia (multimedioterapię, czyli leczenie multimediami), tj. terapię z wykorzystaniem cyfrowych (elektronicznych, komputerowych) multimediiów posługujących się plastycznym – nieruchomym lub ruchomym – obrazem dwuwymiarowym lub trójwymiarowym – tzw. obrazem przestrzennym, np. hologramami w przestrzeni), 8) terapię przez film – filmoterapię, czyli leczenie filmem (terapię przez film wykorzystujący plastyczne obrazy ruchome), co może także łączyć się z multimediami z racji użycia komputera i technik cyfrowych. Poszczególne metody plastykoterapii (lub jej elementy) mogą być łączone zarówno pomiędzy sobą (np. grafikoterapia z hortoterapią, kiedy pacjenci rysują w ogrodzie itd.), jak i z innymi metodami arteterapii (np. z muzykoterapią, choreoterapią, biblioterapią, w tym – bajkoterapią).

Środki pomocnicze przedmiotu plastykoterapii. Do środków pomocniczych plastykoterapii należą: 1) w przypadku malarstwa – przybory malarskie (pędzle, szpachle, ale można malować i palcami), farby i materiały do malowania (kartki, płótna, mury, płyty pilśniowe, inne powierzchnie, etc.), 2) w grafice – przybory graficzne (ołówki, kreda, węgiel, rylce, etc.) i materiały do tworzenia dzieł graficznych (papier, klocki drewna, linoleum, kartofle używane amatorsko dla wytwarzania stempli „pieczętnych” itd.), 3) w rzeźbie – dłuta, nożyki, foremki/formy wzorcowe (ale można lepić ręcznie) oraz materiały, takie jak drewno, kamienie, piasek (rzeźby z mokrego piasku), zima – śnieg i lód dla tworzenia form rzeźb lodowych lub śnieżnych, 4) w architekturze – wykorzystuje się istniejące piękne budowle architektoniczne, szczególnie tzw. małą architekturę ogrodową jako środek terapii podczas spacerów terapeutycznych, 5) w rzemiośle artystycznym – używa się różnorodnych przyborów (druty hafciarskie, szydelko, nożyce etc.) i materiałów (np. surowa osnowa, kolorowa włóczka, nici, materiały płóciennicze, tkaniny, lity itd.) w zależności od typu (dziedziny) rękodziela, 6) w fotografii – aparaty fotograficzne (cyfrowe lub rzadziej: analogowe), 7) w multimediami – komputery, 8) w filmie – kamery filmowe (cyfrowe), projektory filmowe (rzutniki cyfrowe) etc.

Teoria naukowa budująca przedmiot zwany plastykoterapią nazywa się ‘teorią plastykoterapii’ (‘wiedzą o plastykoterapii’, ‘plastykoterapioznawstwem’) lub w skrócie również ‘plastykoterapią’ (w szerszym znaczeniu). To ostatnie pojęcie homonimiczne powoduje jednak niekiedy nieporozumienia terminologiczne, bo ‘plastykoterapia’ (w węższym znaczeniu) jest wszak przypisana do ‘procesu terapeutycznego’, a nie tylko do ‘teorii’ opisującej ów proces. Teoria plastykoterapii porusza wszelkie zagadnienia terapii plastyką, teorii przez plastykę, terapii plastycznej, terapii z użyciem wszelkich sztuk plastycznych. Teoria plastykoterapii jest częścią teorii arteterapii, stanowiąc jej istotny fragment, pozostając w dynamicznym rozwoju, wykorzystując wiedzę m.in. z zakresu psychologii (np. psychologii twórczości), pedagogiki (np. pedagogiki sztuki), wiedzy o sztukach pięknych i historii sztuki. Wiedza na temat plastykoterapii jest obecnie silnie rozproszona i zróżnicowana (bogata bibliografia przyczynkarska obejmuje kilkadziesiąt książek w jęz. polskim i kilkaset artykułów). Zakres plastykoterapii ogranicza się do zastosowania różnorodnych technik plastycznych w różnego rodzaju terapiach (elementach leczenia), (re)walidacji, (re)adaptacji i (re)socjalizacji. Plastykoterapia dotyczy ogromnego i niezwykle zróżnicowanego obszaru działań na styku plastyki i terapii. Każdy z tych obszarów plastykoterapii wymaga osobnej, specjalistycznej wiedzy szczegółowej na temat niepełnosprawności i/lub chorób danego typu pacjentów oraz specyfiki zachowań w danym wieku rozwojowym człowieka, aby odpowiednio dobierać metody, techniki i formy ich terapii.

Ze względu na wiek osób (podmiotów) poddawanych plastykoterapii (dzieci, młodzież, dorośli, osoby starsze) można wyróżnić formalnie: 1) pajądoplastykoterapię (plastykoterapię

dzieci), 2) hebaplastykoterapię (plastykoterapię młodzieży), 3) androplastykoterapię (plastykoterapię dorosłych), 4) geriaplastykoterapię (plastykoterapię osób starszych, w podeszłym wieku etc.).

Ze względu na specyficzne niepełnosprawności można wyróżnić w zakresie plastykoterapii: A) oligofrenoplastykoterapię (plastykoterapię osób upośledzonych umysłowo / niepełnosprawnych intelektualnie), B) tyfloplastykoterapię (plastykoterapię osób niewidomych, ociemniałych, niedowidzących), C) surdoplastykoterapię (plastykoterapię osób głuchych, głuchoniemych, niedosłyszących), D) tyflosurdoplastykoterapię (plastykoterapię osób głuchociemnych, tj. zarówno niewidzących, jak i niesłyszących), E) psychoplastykoterapię (plastykoterapię osób chorych psychicznie lub mających zaburzenia psychiczne różnego stopnia, np. schizofreników, neurasteników, autystyków itd.).

Powyższe podziały (1, 2, 3, 4 oraz A, B, C, D, E) są ze sobą kontaminowalne. Wyróżnić można zatem odpowiednio przez kontaminację pod względem rzeczowym odnośnie do dzieci: 1A) oligofrenopajdoplastykoterapię (plastykoterapię dzieci upośledzonych umysłowo / niepełnosprawnych intelektualnie), 1B) tyflopajdoplastykoterapię (plastykoterapię dzieci niewidomych, ociemniałych i niedowidzących), 1C) surdopajdoplastykoterapię (plastykoterapię dzieci głuchych, głuchoniemych, niedosłyszących), 1D) tyflosurdoplastykoterapię (plastykoterapię dzieci głuchociemnych, niewidzących i niesłyszących), 1E) psychopajdoplastykoterapię (plastykoterapię dzieci chorych psychicznie lub z jakimiś zaburzeniami psychicznymi).

Oдноśnie do młodzieży wyróżnia się *per analogiam* formalnie pod względem rzeczowym: 2A) oligofrenohebaplastykoterapię (plastykoterapię młodzieży upośledzonej umysłowo / niepełnosprawnej intelektualnie), 2B) tyflohebaplastykoterapię (plastykoterapię młodzieży niewidomej, ociemniałej i niedowidzącej), 2C) surdohebaplastykoterapię (plastykoterapię młodzieży głuchej, głuchoniemej, niedosłyszącej), 2D) tyflosurdoplastykoterapię (plastykoterapię młodzieży głuchociemnej, niewidzącej i niesłyszącej), 2E) psychohebaplastykoterapię (plastykoterapię młodzieży chorej psychicznie lub mającej jakieś zaburzenia psychiczne).

Oдноśnie do dorosłych wyróżnia się (formalnie, rzeczowo) analogicznie: 3A) oligofrenoandroplastykoterapię (plastykoterapię dorosłych upośledzonych umysłowo / niepełnosprawnych intelektualnie), 3B) tyfloandroplastykoterapię (plastykoterapię dorosłych niewidomych, ociemniałych i niedowidzących), 3C) surdoandroplastykoterapię (plastykoterapię dorosłych głuchych, głuchoniemych, niedosłyszących), 3D) tyflosurdoplastykoterapię (plastykoterapię dorosłych osób głuchociemnych, niewidzących i niesłyszących), 3E) psychoandroplastykoterapię (plastykoterapię dorosłych chorych psychicznie lub z jakimiś zaburzeniami psychicznymi).

Oдноśnie do osób starszych, w podeszłym wieku etc. można wyróżnić analogicznie pod względem formalnym rzeczowo: 4A) oligofrenogeriaplastykoterapię (plastykoterapię osób starszych, w podeszłym wieku upośledzonych umysłowo / niepełnosprawnych intelektualnie), 4B) tyflogeriaplastykoterapię (plastykoterapię niewidomych, niedowidzących, ociemniałych osób starszych, w podeszłym wieku itd.), 4C) surdogeriaplastykoterapię (plastykoterapię niesłyszących, niedosłyszących, głuchoniemych osób starszych, w podeszłym wieku itd.), 4D) tyflosurdoplastykoterapię (plastykoterapię osób głuchociemnych, tj. zarówno niewidzących, jak i niesłyszących będących w wieku straszym lub podeszłym itd.), 4E) psychogeriaplastykoterapię (plastykoterapię osób starszych, w podeszłym wieku itd. – chorych psychicznie lub z jakimiś zaburzeniami psychicznymi).

Powyższe, schematyczne podziały nie wyczerpują wszystkich możliwych ujęć teoretycznych co do zakresu plastykoterapii, jakkolwiek oddają specyfikę bardzo zróżnicowanych sfer teorii leczenia plastyką – ukazując ją przekrojowo, dając przegląd obszarów wysokospecjalistycznej wiedzy terapeutycznej. Teoria plastykoterapii w niejednakowym stopniu jest uformowana, rozwijając niektóre obszary wiedzy bardzo intensywnie (np. diagnostykę przez rysunek), a inne mniej. Plastykoterapię (jako część arteterapii) włącza się w psychoterapię, przy

czym należy rozróżnić tzw. plastyczną terapię zajęciową (zajęcia terapeutyczne, świetlicowe np. dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, prowadzone z udziałem elementów plastyki) od plastykoterapii rozumianej jako diagnoza terapeutyczna (lecnicza) uzyskiwana dzięki dzieleniu plastycznym wytworzonym przez pacjenta, np. rysunkom.

Podmioty uczestniczące w plastykoterapii to: 1) plastykoterapeuta ('sztukoterapeuta', 'leczący sztuką', czyli arteterapeuta posiadający zarazem wykształcenie i kompetencje zarówno plastyczne, jak i psychologiczno-pedagogiczne), 2) uczestnik plastykoterapii (pacjent leczony plastyką, pacjent poddany plastykoterapii, czyli formalnie tzw. 'plastykoterapeutant'). Podmioty (uczestnicy, osoby) w ramach procesu plastykoterapii wchodzi z sobą relacje międzypodmiotowe (międzyosobowe) w związku z prowadzoną terapią plastyczną (terapią plastyką). Plastykoterapeuci / plastykoterapeutki współdziałają z lekarzami / lekarkami (psychiatrami), psychologami / psycholożkami, rehabilitantami / rehabilitantkami, pielęgniarzami / pielęgniarkami oraz instruktorami / instruktorkami plastyki, artystami / artystkami. Istnieje plastykoterapia indywidualna (zajęcia indywidualne z pojedynczym pacjentem) oraz plastykoterapia grupowa (zajęcia grupowe z dwoma lub z reguły kilkoma pacjentami). Pacjenci – uczestnicy plastykoterapii mogą nawiązywać wzajemne, interpersonalne relacje współdziałania przy tworzeniu dzieł plastycznych (socjalizująca aktywizacja w pracy grupowej). Plastykoterapia służy głównie jako stosunkowo bezpieczny, pomocniczy pretekst do niewerbalnej ekspresji komunikacyjnej i kompensacyjnej oraz diagnostycznej pacjenta przy pomocy technik konwencjonalnych lub niekonwencjonalnych, stanowiąc jeden z elementów dialogu pomiędzy terapeutą (terapeutką) a pacjentem (pacjentką). Celem plastykoterapii jest nie tylko diagnoza, ale (wy)leczenie i/lub (re)adaptacja pacjenta do rzeczywistości (w tym – poprawa jego dobrostanu, samopoczucia i/lub samorozumienia) poprzez elementy plastyczne, np. mapping (mapa myśli, mapa uczuć). Dla wyjaśnienia procesu terapeutycznego z udziałem podmiotów leczenia (terapeuty i pacjenta) oraz plastycznych dzieł-przedmiotów (artefaktów) może być wykorzystywana nie tylko klasyczna teoria komunikacji (np. Romana Jakobsona: nadawca-odbiorca, komunikat, kod, kontekst), ale i np. teoria działań transakcyjnych, teoria poliestetyczna, teoria polisensoryczna itd.

Marek Mariusz Tytko

Wybrana bibliografia:

Baranowska-Jojko Ewa, *Rozwojowa kreska : ćwiczenia plastyczne z elementami arteterapii*, Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2013, 95, [1] s.

Florczykiewicz Janina, *Terapia przez kreację plastyczną w resocjalizacji recydywistów penitencjarnych*, Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 2011, 295 s., bibliogr. s. [271]-284, wyd. 2. poszerz., tamże, 2013, 429, [1] s., Bibliogr. s. 399-414.

Garda-Łukaszewska Jadwiga, **Szperkowski** Tomasz, *Współtworzenie : zajęcia plastyczne z osobami upośledzonymi umysłowo*, Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1997, 167 s., bibliogr. s. 166.

Gładyszewska-Cylulko Joanna, *Wspomaganie rozwoju dzieci nieśmiałych poprzez wizualizację i inne techniki arteterapii*, Kraków : "Impuls", 2007, 245 s., bibliogr. s. 215-224, indeks [wyd. 2., tamże, 2010].

Głowacka Elżbieta, *Artediagnoza : psychologiczna specyfika twórczości plastycznej dzieci neurotycznych*, Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, cop. 2006, 130, [2] s. bibliogr. s. 119-128.

Hanford Olga, **Karolak** Wiesław, *Portrety i maski w twórczym rozwoju i arteterapii*, Łódź : Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej, 2009, 213, [3] s., bibliogr. s. 12, + CD-ROM.

Józefowski Eugeniusz, *Arteterapia w sztuce i edukacji ; praktyka oddziaływań arteterapeutycznych z zastosowaniem kreacji plastycznej*, Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im.

Adama Mickiewicza, 2012, 169, [1] s., [28] s. tabl., bibliogr. s. 163-165. + DVD-ROM (film pt. *Warsztaty terapii wizualnej z semestru zimowego 2010/2011* prof. Eugeniusza Józefowskiego)

Karolak Wiesław, *Arteterapie : terapie za pomocą sztuk wizualnych*, Warszawa : Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, cop. 2010, 155 s.

Oster Gerald D., **Gould** Patricia, *Rysunek w psychoterapii*, przekł. Anna i Magdalena Kacmajor, Gdańsk : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 1999, 175 s., bibliogr. s. 172-[174], indeks. [wyd. 2. tamże, 2000, wyd. 3, tamże 2005, inne wyd. 2 (właśc. 4, poszerzone), Sopot : Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2011, 195 s., bibliogr. s. 193-[196].

Rudowski Tomasz, *Edukacja i terapia przez sztukę : arteterapia w świetle teorii doznań transakcyjnych*, Warszawa : Eneteia Wydawnictwo Psychologii i Kultury, 2013, 181, [1] s., 8 s. tabl., Bibliogr. s. 165-[173], *Aneks* s.175-[182].

Stachyra Krzysztof, **Grudzińska** Ewa, *Muzykoterapia i terapia przez sztuki plastyczne w piśmiennictwie polskojęzycznym*, Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007, bibliogr. adnotowana, indeks.

Steliga Anna, *Wybrane zagadnienia terapii przez sztukę osób chorych psychicznie*, Kraków : Wydawnictwo Xeein, 2012, 204 s., bibliogr. s. 197-204.

Szafranec Grażyna, *Malowanie palcami : analiza diagnostyczna*, Cz. 1, Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012, 189, [3] s., bibliogr. s. 187-[190], + CD-ROM (tabele z danymi z arkuszy diagnostycznych i ankiet osobowych, prace plastyczne analizowane w książce, fotografie z przebiegu zajęć).

Sztuka Krystyna, *Psychologia dla artystów*, Część 2, *Twórcza ekspresja w dialogu terapeutycznym*, Częstochowa : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 2003, 219 s., bibliogr. s. 213-218.

Tyszkiewicz Magdalena, *Wypowiedzi plastyczne młodocianych pacjentów psychiatrycznych : (analiza psychiatryczno-malarska)*, , Wrocław ; Gdańsk : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1981, 90, [2], s., [40] s. tab., bibliogr. s. 79-82.

Warmuz-Warmużyńska Ewa, *Filmoterapia w edukacji i terapii dzieci i młodzieży szkolnej oraz dorosłych : scenariusze zajęć z wykorzystaniem filmów*, Warszawa : Difin, 2013, 249, [1] s., Bibliogr. s. 244-249.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Plastykoterapia, terapia przez plastykę (leczenie przez plastykę), terapia przez sztukę plastyczną to proces terapeutyczny (lecniczy) przez sztuki piękne (tj. sztuki plastyczne), takie jak: malarstwo, grafikę (w tym – rysunek), rzeźbę, architekturę (także architekturę ogrodową), rzemiosło artystyczne, fotografię (wykorzystującą nieruchomy obraz dwuwymiarowy), multimedia (wykorzystujące nieruchomy lub ruchomy obraz plastyczny), film (używający ruchomych obrazów plastycznych).

Tytuł po angielsku / Title in English:

Artistic therapy [Fine art therapy]

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

Artistic therapy [Fine art therapy], so called ‘plastic therapy’, it is therapy through visual art (treatment through visual art); therapy through visual art is the therapeutic process (treatment process) through fine arts (visual art), such as: painting, graphics (including – drawing), sculpture, architecture (also garden architecture), artistic craft, photography (using immobile

two-dimensional picture), multimedia (using immobile or mobile two-dimensional picture), film (using mobile two-dimensional or three-dimensional pictures).

Słowa kluczowe po polsku / Key words in Polish :

plastykoterapia, terapia przez plastykę, leczenie przez plastykę, terapia przez sztukę plastyczną, proces terapeutyczny, proces leczniczy, sztuki piękne, sztuki plastyczne, malarstwo, grafika, rysunek, rzeźba, architektura, architektura ogrodowa, rzemiosło artystyczne, fotografia, obraz dwuwymiarowy, obraz trójwymiarowy, multimedia, obraz plastyczny, film, pedagogika, edukacja, kultura, wychowanie, oligofrenopedagogika, surdopedagogika, tyflopädagogika, wychowanie przez sztukę, wychowanie estetyczne, edukacja kulturalna, edukacja artystyczna

Key words in English / Słowa kluczowe po angielsku:

plastic therapy, therapy through visual art, treatment through visual art, therapy through fine arts, therapeutic process, treatment process, fine arts, visual arts, painting, graphics, drawing, sculpture, architecture, garden architecture, artistic craft, photography, two-dimensional picture, three-dimensional picture, multimedia, visual picture, film, pedagogy, education, culture, upbringing, oligophrenopedagogy, deaf pedagogy, blind pedagogy, education through art, aesthetic education, cultural education, artistic education